

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

מז

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

מַעֲשֵׂיכֶם: לוֹ וַיֹּאמְרוּתָם אֲנָשִׁי
 מִקְנֵה הַיּוֹ עֲבָדֶיךָ מִנְעוּרֵינוּ וְעַד-
 עַתָּה גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲבֹתֵינוּ
 בַּעֲבוּר תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן כִּי-
 תוֹעֵבֹת מִצְרַיִם כָּל-רָעָה צִאָן:
 מִזו א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיִּגְדַּל לְפָרְעָה
 וַיֹּאמֶר אָבִי וְאָחִי וְצֹאנָם וּבְקָרָם
 וּבְלִיִּי אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ
 כְּנַעַן

אייער טהון? : (לד) ואזאנט,
 דייער דינער זינד לייסע, דיא
 זך מיט דער פֿיהצובט אב-
 געבען, פֿאן אונזער יוגענד
 אן, ביז יעצט, ואזאנהל וויר,
 אלו אויך אונזרע עלטערן:
 ראמיט איהר אים לאנדע נשן
 בלייבען מאָנט, דען ריז
 פֿיההירטען זינד דען מצרים
 אויז גרייל:

מזו (א) יוסף קאם הין,
 בעריכטעטע עו דעז
 פרעה, שפראך נעמליך,
 מיין פֿאטער אונד מייע
 כרידער, ואמט איהרעם
 קליינען אונד גראסען פֿיה, אונד וואו זיא
 ואָנוט האַכען, זינד אויו דעם לאַנדע
 כְּנַעַן

תרגום אונקלוס

רשי

(לד) בעבור תשט בארן נוסף והיא זריכה
 לכס שהיא ארץ מרעה וכשתאמרו לו שאין
 אתם בקיאים בגללכה אחרת ירחיקכם מעליו
 ויושיבכם שם: כי תועבת מצרים כל רועה
 צאן לפי שהם להם אלוהות:
 מזו (ב) ומוקנה אחיו מן הפחיתים שבהם
 לגבורה שאין נראים גבורים שאם
 יראה אות' גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו
 ואלו הם ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין
 אותן שלא כפל משה שמותם כשברכן אבל שמות
 הגבורים כפל חזת ליהודה שמע ה' קול
 יהודה ולבד אמר צדק מרשיב גד ולנסתלי אמר
 כפתי

עובדיכון: (לי) ותיקרון גברי טרי
 גימי היו עבדך טועירנא עדיכען אפ
 אנטנא אפֿאקתנא קדיל דתיבתון
 בארעא דגשן ארי־טרחקין טאראי
 קל רעי ענא:
 מזו (א) ואתא יוסף וחני לפרעה ואמר
 אבא ואחי ועגהון
 ותזריהון וקלדי להון אתו טאראעא
 דכנען

באור

לחזיר דק לכסד עכ"ל: כי אנשי מקנה היו, מעולם, וכן מתורגם בל"א: (לד) בעבור
 חשבו בארץ גשן, והיא זריכה לכס שהיא ארץ מרעה וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאים
 בגללכה אחרת ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם: כי תועבת מצרים כל רעה צאן, לפי
 שהם להם אלוהות (רש"י), ולשון הראש"ע כי תועבת מצרים כל רעה צאן, לאות כי בימים
 ההם לא היו המצרים אוכלים בשר ולא יעובד אדם שזבח צאן כאשר יעשו היום אנשי הודו
 ומי שהיא רועה צאן תועבת היא שהיא אותה הקלבו ואנשי הודו לא יאכלו ולא ישתו כל אשר יבא
 מחי מרגיש עד היום הזה עכ"ל:

מזו (ב) ומקצה, המ"ס איכה לשמש מן קנה, בעבור שאין דגש אחריה למכרון ט"ן,
 אבל היא טספת, כדרך אותיו האמנת'ו שנוטפו לפעמים שמו', ופירושו כמו מקצת,
 וכן ת"א ויב"ע, ורש"י כתב ומוקנה אחיו, מן הפחיתים שבהם לגבורה (וכן מתורגם בל"א),
 שאין נראים גבורים שאם יראה אותם גבורים יעשו אנשי מלחמתו, ואלה הם ראובן שמעון
 לוי

כנעו אנגעקאממען : אונד
 זינד יעצט אים לאַנדע גשן :
 (ב) פֿאַן דען יינגוטען זיינער
 ברירער נאָם ער פֿינף מאָנ-
 נער : אונד שטעללטע זיא
 פֿאַר פרעה : (ג) פרעה
 שפראַך צו זיינען ברירערן ,
 וואָז איזט אייער טהון ? זיא
 אַנטוואַרטעטן דעם פרעה ,
 דייע דיער זינד פֿיההירטען ,
 זאָוואָהל וויר אַלו אונזרע
 פֿאַרפֿאַררען : (ד) אונד
 זאָגטען פֿערנער צו פרעה ,
 וויר זינד געקאָממען , אונז
 היר צו לאַנד אויפֿצוהאַלטען ,
 דען אים לאַנדע כנען , וואָ
 דיא הונגערוואַטה זאָ גראָם
 איזט , האָט דאָז פֿיה ריינער
 דינער קיינע וויידע מערר :

כנעו והנם בארץ גשן : ומקצה
 אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם
 לפני פרעה : ויאמר פרעה
 אל אחיו מה מעשיכם ויאמרו
 אל פרעה רעה צאן עבדיך גם
 אנהנו גם אבותינו : ויאמרו
 אל פרעה לגור בארץ באנוכי
 אין מרעה לצאן אשר לעבדיך
 כי כבוד הרעב בארץ כנען
 ועתה ישבורנא עבדיך בארץ
 גשן

זאָ לאַס נון דייע דיער אים לאַנדע גשן
 וואָהנען

רש"י

תרגום אונקלוס

כפתלי ולדן אמר דן וכן לזולתן וכן לאשר זהו
 לשון ב"ר שהיא חגדת ארץ ישראל אבל בגמרא
 בכלית שלנו מנינו שאותן שכלל משה שמתן
 הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה ויהודה
 שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא
 טעם יש בדבר כדאיתא בב"ק ובגרייתא
 דספרי שנינו בחל' הנרכה כמו גמ' שלנו :
 אכשי

דכנעו והא אנון בארעא דגשן :
 (ב) ומקצת אחוהי דבר חטשא נכרין
 ואקייטנון קדם פרעה : (ג) ואמר
 פרעה לאחוהי מה דעובדיכון ואמרו
 לפרעה רעי ענא עבדך אף-אנחנא
 אף אכהתנא : (ד) ואמרו לפרעה

לאַתזתבא בארעא אַתיגא אַרי לית רעוא לענא די לעבדך אַבי תקיף כפנא
 באַרעא דקנען וקנען ותבון קנען עבדך באַרעא
 דגשן

באור

לוי ישכר ובנימין, אותן שלא כפל משה שמתם כשצרכן, אבל שמת הגבורים כפל, וזאת
 ליהודה שמת ה' קול יהודה וכו' זהו לשון ב"ר שהיא חגדת א"י, אבל בגמרא בכלית שלנו
 (ב"ק דף ג"ב ע"א), מנינו שאותן שכלל משה שמתן הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה
 (והם זבולן דן נפתלי גד ואשר), ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם
 יש בדבר כדאיתא בב"ק, ובגרייתא דספרי שנינו בה בחזאת הנרכה כמו גמרא שלנו עכ"ל,
 וכן בתב"ע הוא כמו בגמרא שלנו : (ד) לגור בארץ, אפי תמה בטעם הזה שאמרו לו,
 כי גם במזרים אין מרעה כי כבוד הרעב בארץ מזרים כמו בארץ כנען או יותר, כי עליה
 היתה עיקר הנזרה, ולוי אמרו כי בארץ כנען מפני כבוד הרעב יאכלו האכזבים עשב השדה
 ולא ישאירו עתיה לנזרה, אבל בארץ מזרים יש בה ענר יסוף בה האכזבים ותשאר בה מרעה
 מעט, ויתכבשהים

גשן :
 לאמרו
 ואת
 ואם
 ושמו
 לוי :
 ויעבדו
 דגשן :
 אבדו
 דטבדי
 אותיב
 דחילא
 ואק
 בארץ
 אלו
 והנכון
 עושה
 האשכנזי
 שבהם היו
 הנבחרת
 אינה
 אנשי
 חיל,
 שרי
 שדה
 והשררה
 איש
 ראוי

גִּשְׁן : ס וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף
 לֵאמֹר אֲבִיךָ וְאֶחֶיךָ בָּאוּ אֵלַיךָ :
 וְהָאָרֶץ מְצֻרִים לְפָנֶיךָ הִיא
 בְּמִיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת-אֲבִיךָ
 וְאֶת-אֶחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן
 וְאִם-יִדְעַת וַיֵּשְׁבֶם אֲנָשֵׁי-חֵיל
 וְשִׁמְתֶם שָׂרֵי מִקְנֵה עַל-אֲשֶׁר-
 לֵי : ז וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-יַעֲקֹב אָבִיו
 וַיַּעֲמִדְהוּ לְפָנָיו פֶּרְעֹה וַיְבָרֶךְ

יעקב
 איהו דעם פרעה פֶּאָרָה : יעקב

וואָהנען : (ה) פרעה שפראָך
 צו יוסף , עו איזט דיין פֶּאָטער
 אונד דייע ברודער , דיא צו
 דיר געקאָסטען : (ז) דאָז
 לאַנד מצרים איזט פֶּאָר דיר
 אָפֶּען , זעטצע דיין פֶּאָטער
 אונד דייע ברודער אין דיא
 בעוטען געגענדר רעו לאַנדעו :
 לאַס זיא אים לאַנדע גשן
 וואָרנען , אונד ווען דוא
 ווייסט , דאָס טיכטיגע
 מאַנגער אונטער איהנען
 זינד , זאָ מאַכע זיא צו אָבער-
 אויפזעהרן איבער מיין פֶּיה :
 (ז) יוסף בראַכטע זיינען
 פֶּאָטער יעקב , אונד שטעלטע
 גריסטע

תרגום אונקלוס

רש"י

גִּשְׁן : (ה) וַאֲמַר פֶּרְעֹה לְיוֹסֵף לְמִיטֵר
 אָבִיךָ וְאֶחֶיךָ אֵתוּ לְוַתָּךְ : (ז) אֶרְעֵא
 דְּמִצְרַיִם קְדֻמָּה הִיא בְּרִשְׁפִיר בְּאֶרְעֵא
 אוֹתֵיב יֵת אָבִיךָ וְיֵת אֶחֶיךָ יִתְכוּן בְּאֶרְעֵא דְּגִשְׁן וְאִם יִדְעַת וְאִיתְּ בְּהוּן גּוֹבְרִין
 דְּחֵילָא וְתַטְנִינֵן רַבְנֵי גִיתָא עַל דְּהִי לִי : (ז) וְאִיתִי יוֹסֵף יֵת יַעֲקֹב אָבִיךָ
 וְאֶקְיַטְגִּיהּ קְדָם פֶּרְעֹה וְיִבְרִיךְ

(ז) אכשי חיל : בקיאיין באומטן לרעות זאן :
 על אשר לי על זאן שלי : (ז) ויברך יעקב
 היא שאלת שלום כדרך כל הנראים לפני
 המלכים
 ואתיב ית אביך וית אחיך יתכוון בארעה דגשן ואם ידעת ואית ביהון גוברין
 דחילא ותטנינן רבני גיתא על די לי : (ז) ואיתי יוסף ית יעקב אביהי
 יעקב

באור

זאן מנרים מעט באחו מפני האורים והאנשים (הרמב"ן) : (ה) אביך ואחיד באו
 אליך , הכנסת דברים כאומר הנה שמעתי כי אביך ואחיד באו וארן מנרים לפניך היא ,
 והנכון בעיני שאמר אביך ואחיד אליך באו לשמוע כבודך , ועליך השליכו יהנם , ראה שתעשה
 עמהם טובה , כי עליך הדבר ויש לאל ידך (הרמב"ן) , ועפ"ז תנין טונת המתרגם
 האשכנזי : (ז) בארץ גשן , שם כלל , ובה מחזות לכל אחת שם פרטי , והמחז המוכר
 שבהם היא ארן רעמסס , ולכן אמר להלן במיעט הארץ בארן רעמסס , וגשן היא הארץ
 הנבחרת בכל ארצות מצרים , וכתב הרשב"ע והעיון נחה ולפי דעתי כי רעמסס פתוח העיון
 איננה שהיו דרים שם ישראל כי מערי עסקנות פרעה היתה עכ"ל : ואם ידעה ויש בה
 אנשי חיל , שעורו שיש בה אנשי חיל , וכן תרגם יב"ע דלית , וכן מתורגם כל"א : אנשי
 חיל , ראויים לגבורה ולשררה כמו אשת חיל את (רות ג' י"א) , ואני הצעיר מנאחי תרגם
 שרי מוקב' רבני חילא לפירוש רבני' (הרשב"ע) , ומן ואני הצעיר היא הוספה מאיזה תלמיד
 שרנה להביא ראוי לפי הרשב"ע שפי' אנשי חיל לגבורה ולשררה , והבין שאין טורח אל הגבורה
 והשררה רק למוטבה על החיל , ולפי שכאמר אחריו ושמתם שרי מוקנה , שאין צורך לזה להיות
 אים חיל , לכן הרחיק עדותו מאיזה תרגם אשר מנא שמתם שרי מוקנה , חילא , ואנחנו לא
 ראינו ולא שמענו התרגום הזה , כי ב' התרגומים שבידנו , ת"א ויב"ע , תרגמו רבני גיתו ,
 אבל

גריסמע פרעה : (ח) פרעה
שפראך צו יעקב : וויא פיל
זינד דיא יאהרע דיינעו
לעבענו ? (ט) יעקב אנט-
ווארטעטע דעם פרעה, דיא
סאנע מיינער וואללפארט
זינד הונדערט אונד דרייסיג
יאהרע : וועניג אונד בע-
פריכט ווארען מיינע לעבענו-
יאהרע

יעקב את פרעה : ח ויאמר
פרעה אר יעקב כמה ימי שני
חייך : ט ויאמר יעקב אל פרעה
ימי שני מגורי שלשים ומאת
שנה מעט ורעים היו ימי שני

חיי

רש"י

תרגום אונקלוס

המלכים למקיס שלדיר בלעז (בל"א)
גריסן : (ט) שני מגורי ימי גרותי כל ימי
הייתי
יעקב לפרעה יומי שני תוקבתי טאה ותלתין שניו זעירו ובישוו הוו
יומי שני

כאור

אבל כוונתו האמיתית היא, בעבור שאמר שרי, שאין הכוונה להיות רועי, רק משום
על הרועים, כאשר הממונים של המלך, כמו שר האופים, שר המאפים, שר העבדים,
וכל שר ומושל צריך לגבורה, ולא גבורת הנוף למלחמה, רק גבורת הלב כמ"ש רוח
עזה וגבורה (ישעי' י"א ב'), והיא אמת מהמדות שצריך כל שר וממונה להתנהג על פי'
(וגבורת חו"ל שאמרו בפ"ד דאטת משנה ד' איזהו גבור וכו' לא רחוקה היא ממונה), ועל'
כוון הרשע"ס, ולכן הביא ראוי מוסק כי אשת חיל את הנאמר ברות, שאין הכוונה שם
במלת חיל על נבא המלחמה, ורש"י פי' אנשי חיל, בקיאים באומנותן לרעות נאין (וכן
מתורגם בל"א), ואין כוונתו להיות רועים, כי אמר שרי מקנה ולא רועי מקנה, רק כוונתו
שהם בקיאים במלחמה ההיא, יודעים להשגיח כראוי על הרועים שתחת ידם, וכוונתו קרובה
לכוונ' הרשע"ס ז"ל : שרי מקנה, הראב"ע פי' כסוס כפרד, והרמיק הנאין בעבור שתוענת
מצרים כל רעה נאין, אבל לפי מה שפי' הוא למעלה הסנה היא בעבור שלא אכלו בשר הנעל
פי ולא ישתו חלב, עדיין נשארה הגנה הנריכה להם לבגדים, ורש"י פי' על אשר לי, על
נאין שלי : ויברך יעקב, היא אפילת שלם כדרך כל הנראים לפני המלכים למקיס
שלדיר בלעז : (רש"י), ובל"א (גריסן), והראב"ן כתב ואינו נראה כן שאין מדרך שומר
המלוכה שיאבא אדם בשלם המלך וכש שאמרו כלם יש עבד שנתן שלם לרבו אבל היא
צרכה ממש שדרך הזקנים והחסידים הנאים לפני המלכים לנרד אותם בעושר ונכסים
וכבוד והתנשא מלכותם וכענין שאמר הכתוב יחי אדני המלך דוד לעלם (מלכים א' א' ל"א),
ובנאיתו מלפניו חור וברך אותו ליעול ראות מלפניו ואמרו רבותינו שיעלה נילום לרגלו עכ"ל,
והרא"ם אמר שכוונת רש"י היא ג"כ כפי' הרמב"ן עיין שם, כי אין הכוונה בשאילת השלם
סוכר רש"י ז"ל דוקא שיאבא השלם לו, כי אם שינכרהו בשלם, וכן הוא ענין שלדיר בלעז,
תריסין בל"א, והכלל כתיבת השלם : (ח) כמה, באה על המלה הזאת הכ"ף והיא אפלה
על כמות הדבר : (ט) שני סגורי, ימי גרותי שכל ימי הייתי גר בארץ, וכן מתורגם בל"א
(וואללפארט) : מעט ורעים היו ימי שני חיי, לא ידעתי טעם הוקן אבינו מה מוסר
הוא שיתאזקן אל המלך, ומה טעם לאמר ולא השינו את ימי שני חיי אבתי, כי אולי
עוד ישיגם ויחיה יותר מהם, ונראה לי כי יעקב אבינו נרקה בו שיבה, ובהיה נראה וק'
מאד, ופרעה תמה על וקטתו, כן אין רוב אנשי זמנו מאזריכיס ימים כל כך, שכבר קנה
שטתם

חיי ולא השיגו את ימי שני
 חיי אבותי בימי מגוריהם :
 ויברך יעקב את פרעה ויצא
 מלפני פרעה: שביעי יא ויושב
 יוסף את אביו ואת אחיו ויתן
 להם אחוזה בארץ מצרים
 במיטב הארץ בארץ רעמסס
 באשר צוה פרעה: יב ויכלכל
 יוסף את אביו ואת אחיו ואת
 כל בית אביו לחם לפי הטף :
 ולחם

יאהרע, אונד לאנגען ניכט
 אן דיא לעבענו יאהרע מיינער
 עלטערן, אין איהרער וואלל-
 פארט: (י) יעקב גריסטע
 פרעה אבערמאל: אונד גינג
 הינוי פאן דער געגענווארט
 פרעה'ן: (יא) יוסף זעטטע
 זיינען פאטער אונד זיינע
 ברידער אן, נאך איהנען
 אייגענטום אים לאנדע
 מצרים, אין דער בעוטען
 געגענד דעו לאנדעו אים
 לאנדע רעמסס: וויא פרעה
 בעפאהלען האט: (יב) יוסף
 פערזארגטע זיינען פאטער
 אונד זיינע ברידער, אונד
 זיינען פאטערן גאנצעו הווי:
 מיט ברוד, נאך אנצאהל
 דער קינדער גון

תרגום אונקלוס

רשי

חיי ולא אדביקו ית יומי שני חיי
 אבותי ביומי תותכותהון: (י) וברך
 יעקב ית פרעה ויפק טון קדם פרעה:
 (יא) ואתיב יוסף ית אבותי וית אחוהו
 ויתב להון אחסנא בארעא דמצרים
 ברשפיר בארע רעמסס כטא דפקיד
 פרעה: (יב) וון יוסף ית אבותי וית
 אחוהי וית כל בית אבותי לחטא לפום טפלא:

הייתי גר בארץ: ולא השיגו י נטובה:
 (י) ויברך יעקב כדרך כל הנפטרים מלפני
 שרים מברכים אותם וטעלי' רשות ויהי ברכה
 ברכו שיעלה נילוס לרגליו לפי שאין מברכים
 שותה מי גשמים אלא נילוס עולה ומשקה
 ומברכתו של יעקב ואילך היה פרעה בא על
 נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ.
 תכתיב: (יא) רעמסס: מארץ נאן היה:
 (יב) לפי הטף: לפי הנריך לכל בני ביתם:
 ולחם
 ולחטא

באור

טנותם, ולכן שאל לו כמה ימי שני חייך כי לא ראיתי כמותך וקן בכל מלכותי, אז ענה יעקב
 כי ימיו שלשים וחמאת שנה, ואל יתמה בהם כי מעט הם כנגד שנות אבותיו שחיו יותר, אבל
 מפני היותם רעים בעמל ואנחה זרקה בו שבה ונראה וקן מאד (הרמב"ן), וכן פי'
 הרשב"ם: (י) ויברך יעקב, כדרך כל הנפטרים מלפני שרים מברכים אותם וטעלי' רשות:
 (יא) ויושב יוסף וכו' ויתן לחם אחוהו וכו', טעמו שהשיב אותם במיטב
 הארץ ובאחוזה שנתן להם כי לא רצה שיהיו כגרים בארץ וקנה להם בתים ובחלת שדה וכרם
 ונתן להם, וזה מראות פרעה כי הם אמרו לגור בארץ באט לא לדור, כי נעבוד הרעב נאט
 לארצנו, ופרעה אמר ליוסף הושב את אנך שושיבם כאנשי הארץ התושבים בארץ נאן,
 (הרמב"ן): (יב) ויכלכל, שראו כול, ונכפל בו הפ"א והלמ"ד, וענינו סטק כדרך המון
 כעדת כל אחד ואחד: לפי הטף, כשעור הטף כמו שאכטו: (יג) ולחם אין בכל הארץ
 חחד

(יג) גון וואר קיין בראד מעהר
 אים גאנצען לאנדע , דען דיא
 הונגערונאטרה וואר זעהר
 שוועהר : אונד דאן לאנד
 מצרים אונד דאן לאנד כנען
 פערשמאכטעטע , וועגען
 הונגערונאטרה : (יד) יוסף
 בראכטע אללעו געלד צו
 זאממען , וועלכעו אים לאנדע
 מצרים אונד אים לאנדע כנען
 צו פינדען וואר , אום דאן
 געטריידע , דאס זיג אייף
 קויפטען : אונד בראכטען דאן
 געלד אין פרעה'ז

יג וְלָחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד
 הָרָעַב מְאֹד וְהִלְהֵ אָרֶץ מִצְרַיִם
 וְאָרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעַב :
 יד וַיִּלְקַט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
 הַנִּמְצָא בְּאָרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאָרֶץ
 כְּנָעַן בַּשָּׂבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׂבְרִים
 וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָהּ

פרעה

רש"י

תרגום אונקלוס

(יג) ולחם אין בכל הארץ חזר לענין
 הראשון לתחלת שני הרעב : ותלה כזו
 ותלחה ל' עיפות כתרגומו ודומה לו כמתלהלה
 היורה זקיס (משלי כ"ו) : (יד) בשבר אשר
 הם שוברים : נותנין לו את הכסף :

(יג) וְלָחֶטָא לִית בְּכָל אַרְעָא אַרְי
 תְּקוּף בְּפָנָא לְחָבָא וְאַשְׁתַּלְחֵי עֵמָא
 דְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְעֵמָא דְּאַרְעָא
 דְּכְנָעַן טוּן קָדָם בְּפָנָא : (יד) וּלְקַט
 יוֹסֵף יתְּכַל־בְּסָפָא דְּאַשְׁתַּבַּח בְּאַרְעָא וּבְאַרְעָא דְּכְנָעַן כְּעֵבֶרְדָּא דִּי
 אַגְוִן וּבְגִין וְאַיְתִי יוֹסֵף ית בְּסָפָא לְבֵית

פרעה

באור

חזר לענין הראשון לתחלת שני הרעב : ותלה , לדעת הרד"ק שרשולה , וענינו ותשתגע
 כי מרוב הרעב יצא האדם מדעתו , וכן בהכפל פ"א הפעל , כמתלהלה היה
 זקיס (משלי כ"ו י"ח) , וכן ותבה מכעש עיני (איוב י"ז) , שרשו כהה , וכן כת' הראש"ע
 שהיא על משקל ותתע (לעיל כ"א י"ד) , שרשו תעה , ובתשלוש ותתתעה , כן
 ותלה בתשלוש ותלחה , ובא פתח לפני ה"א להרחיבה בעבור שהיא
 גרונית והיא כראית לפי שהיא במפיק , כמו שנפתח לפני העי' במלת ותתע , וש"כ
 ותלחה ותתעה , שהיא נחה ואין נורד להרחיבה , בא סגול לפני' , וכן בא שרש תעה
 בהכפל הפ"א בבנין הכבד , כוותעתע , כמו כמתלהלה , אלא שזה מבנין התפעל , והראשון
 מבנין פעל , ופי' ג' כשטעמו כאדם שלא ידע מה יעשה , אבל הגאון רבינו סעדי' ז"ל בתרגומו
 הערבי על התורה פי' ותלה כמו ותלח , כלומר כאדם הנלחה לא ידע מה לעשות וכן
 כמתלהלה , המראה ענינו כאילו לא ידע מה לעשות , וכן פי' רש"י שניהם ותלה וכמתלהלה
 לשון עיפות , וכן ת"א ויב'ע : ארץ מצרים וארץ כנען , אבל החוקות יותר מארץ כנען
 לא היו נחיים לארץ מצרים כי חוקות יותר ערפי או שמה לא היה שם רעב גדול כל כך
 (הרשב"ם) , וכבר כתבתי בפ' מקן (לעיל מ"א כ"ד) בשם הנ"ד כי לא היה הרעב רק בג'
 חרבות (פעניניאה , אראניאה , פאלישטיני) : (יד) וילקט יוסף את כל הכסף וט'
 ספר הסתוב זה גומר הענין בכל הפרשה להודיע מעלת יוסף בחכמה בתבונה ובדעת
 וכי היה איש אמונים שהביא כל הכסף בית פרעה ולא עשה לענינו איזרות כסף ומועוטי
 מסתרים

פרעה
 מצר
 מצר
 לנו
 אפס
 מקנ
 אס
 מקנ

פרעה
 דמצר
 מצר
 לחטא
 ואמן
 וי

מסתרים
 הדומה
 (הרשב"ם)
 לדעת
 והראוי
 הפ"א
 מזה
 מבנין
 הא'
 ל'
 לה'
 שרש
 גס בת'
 מלאנו
 (לעיל
 ויב'ע
 בעבור

פַּרְעֹה׃ טו וַיִּתֶּם הַכֶּסֶף מֵאֲרֵץ
 מִצְרַיִם וּמֵאֲרֵץ כְּנַעַן וַיָּבֵאוּ כָּל־
 מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה־
 לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נִגְדָה כִּי
 אָפֶס בְּכֶסֶף׃ טז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֵן
 מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם
 אִם־אָפֶס בְּכֶסֶף׃ יז וַיָּבִיאוּ אֶת־
 מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֶּן לָהֶם
 יוֹסֵף

פרעה'ו רחוי : (טו) אלו
 אללעו געלד אים לאנדע
 מצרים אונד אים לאנדע כנען
 דרויף געגאנגען , קאמען
 אללע מצרים צו יוסף , אונד
 שפראכען , גיב אונד בראד !
 ווארום זאללען וויר פאר דיר
 דינשטערבען ? דען געלד
 האבען וויר ניכט מעהר :
 (טז) יוסף שפראך , ברינגט
 אייער פיה הער ! זא ווילל
 איך אייך פיר אייער פיה
 געטריידע געבען : ווען קיין
 געלד מעהר דא איזט :
 (יז) זיא בראכטען איהר פיה
 איהנען

"פאר יוסף , אונד יוסף גאב

תרגום אונקלוס

רש"י

פַּרְעֹה׃ (טו) וּשְׁלִימוֹ בְּכֶסֶף מֵאֲרָעָא
 דְּמִצְרַיִם וּמֵאֲרָעָא דְּכְנַעַן וְאֵתוּ כָּל־
 מִצְרָאֵי לְנוֹת־יוֹסֵף לְטִיטֵר הַב־לָנָא
 לְחֻמָּא וְלָמָּה נִגְדָה אֲרֵי שְׁלִימוֹ בְּכֶסֶף׃ (טז)
 וְאֵתוּ לָכוֹן בְּגִיתִיכֹון אִם־שְׁלִימוֹ בְּכֶסֶף׃ (יז)
 וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם לְנוֹת־יוֹסֵף
 וַיִּתֵּן לָהֶם לְחֻמָּא

(טו) אפס' כתרנומו שלים : (טו) וינהלם
 כמו וינהגם ודומה לו אין מנהל לה (ישעי'
 כ"א) על מי מטות וינהלכי (תהלים כ"ג)
 בשנה
 (טז) ואמר יוסף הכסף : (טז) ואתם הביאו גיתיכון
 ואתן לכוון בגיתיכון אם שלים בכסף : (יז) ואתיאו את גיתיהון לות יוסף
 לחמא

באור

מסתרים בארץ מצרים או לשלחו לארץ כנען אבל נתן למלך הנוטח בו כל הכסף וקנה לו את
 האדמה גם הנוטח ומנא בזה חן נס כן בעיני העם כי השם הוא המנליח את ידאיו
 (הרמב"ן) : בשבר אשר הם שברים , טתנין לו את הכסף : (טו) ויחם , שרש תמוס
 לדעת הרד"ק במכלול (ד' קטן דף קע"ז ע"א) ובשרשים שרש תמוס , וכ"ה דעת הראב"ע ,
 והראוי בתשלומי יתמוס עב מעקל יפקוד , וכשחסרו האסת נעתקה נקודתה אל הפ"ח , ודגוש
 הפ"ח יורה על חסרון העי"ן , ויורה על חסרון אות שלאחריו לפי סברתם , וכן ויתמו ימי בני אבל
 מזה (דברים ל"ד ט') , הדגש לחסרון המ"ם שאחריו , ובתנ עוד שם הרד"ק ויתכן שיהי'
 מניין כפעל , ודגש הפ"ח לחסרון ט"ן כפעל , ומלת ויתמו ראוי להיות ויתמו בני דגשים
 הא' לחסרון ט"ן והב' לחסרון מ"ם עי"ן הפעל , כמו ויתמו טעמים (תהלים ק"ד
 ל"ה) , רק שהוקטן , אבל בשם אביו ר' יוסף קמחי כתב שכל הדגושים בת"ו לבד
 שרשם תמוס , והם מהקל והדגש לחסרון אות שלפניו כדרכו שהיא ט"ן השרש , וכל הדגושי'
 גם בת"ם שרשם תמוס , והם מהכפעל , ושני השרשים הם מענין אחד , לשון השלמה , כאשר
 מנאנו ענינים רבים שיש להם ב' אונ' שרשים : אפם , פעל עבר בשקל כי חפץ בנת יעקב
 (לעיל ל"ד י"ט) , כי ירא לשנת כנוער (שם י"ט ל') , ופירושו כלה הכסף , כמו שת"א
 וינ"ע שלים : (טז) הבו , הפ"ח היתה ראוי להיות בח"פ , ובאה בקימן שלא לחטפס
 בעבור שהיא גרונית , כ"כ הרד"ק במכלול (ד' קטן דף קכ"ג ע"א) : במקניכם , תוערת
 מקניכם

איהנען ברֶאָד, פֿיר פֿעֶרדע, קלויגען פֿיה, רינד־פֿיה, אונד פֿיר עועל: ער אונטערהילט זיא דאָזערלעבע יאהר מיט ברֶאָד, פֿיר אַלל איהר פֿיה: (יח) אַלז ריווען יאהר צו ענדע וואָר, קאַטען זיא צו איהם אים צווייאטען יאהרע אונד שפּראַכען, וויר קאַנגען עו טיינעם העררן ניכט פֿער- בערגען, דאַס אַללעז געלד אונד

וּיִסַּף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבַמִּקְנֵה הַצֹּאן וּבַמִּקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיִּנְהַלֶּם בַּלֶּחֶם בְּכָל-מִקְנֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא: יח וְהָתָם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא-נִבְחַד מֵאֲדָנֵינוּ בִּי אֲמִיתָם הַחֶסֶף וּמִקְנֵה הַבְּחֵמָה

ר ש"י

תרגום אונקלוס

(יח) בשנה השנית לשני הרעב: כי אם תס הכסף וגו' כי אשר תס הכסף והמקנה גי' יהיון בשתא ההיא: (יח) ושליטת שתא ההיא ואתו לותיה בשתא תגייתא ואתרו ליה לא-נכסי מן רבויי אלהין שלים כספא וגית

כאור

מקניכס: (יח) וינהלם, כמו וינהגם, ודומה לו אין מנהל לח (ישעי' כ"א י"ח), על עו יבוסת ינהלני (תהלים כ"ג ב'), ופי' ר'ע ספורנו וינהלם בלחם, כהלם לחם כענין ענות ינהל (ישעי' מ"ח י"ח), נתן להם הלחם מעט מעט אכול ולא לשבעה כדאוי בשני רעבון: (יח) בשנה השניה, לשני הרעב, ואף על פי שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חרש וקביר מכין שנה יעקב למזרים באה גרחה לרגלו והתחילו לזרוע וכלה הרעב וכן שניו בתוספתא דסוטה, לשון רש"י, וכרמב"ן ז"ל כתב כי על דרך הפשט לקט יוסף כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בחמש שנים והביא אותם אל פרעה כי איך יתכן שיתום הכסף והמקנה בשנה אחת אבל הכסף הספוק להם כל חמש שנים כי כן הדבר נמנהגו של עולם ובעבור שלא נתחדש ונשתנה דבר אחד בכל אלה השנים לא ספר בהם הכתוב רק וילקט יוסף את כל הכסף וגו', ואחרי שם הכסף ספר שאלו אל יוסף והיה זה בשנה הששית ונתן להם במקניהם לחם רק כהלם בו שיאכלו לפי מיותם ולא לשבעה ותתם השנה ההיא אשר נדד להם לנהלם בלחם בכל מקניהם והיא השנה הששית ויבאו אליו בשנה השנית לה ואמרו לו שיקנה אותם ואת אדמתם בלחם שיאכלו בשנה הזאת השביעית ואחר שתהיה הארץ לפרעה יתן להם זרע שלא תשם האדמה כי ידעו כי כלו שבע שני הרעב והיה להם זרע וקביר חה עעם ויכלכל יוסף וגו' לחם לפי הטף שנתן להם בשנות הרעב כדי גרסס לחם לפי הטף ירמוח קן (הרמב"ן), וכן פי' ר'ע ספורנו כי בשנה ההיא היא השנה הששית לשני הרעב: ובשנה השנית, פירושו שנית לה שהיא השביעית לשני הרעב: גבחר, ענין הסתר והעלמה, וכן ת"א ויב"ע והמתרגם האשכנזי: כי אם חם הכסף, מלת אם תפודש בכמה ענינים, רובם לתכאף, ויש לשאלה, ויש במקום כחצר, ויש במקום אמת, כאשר הכיח הרד"ק בגרשים שרש אם פסוקים רבים לכל אחד ואחד, יעוין אם כי לא אעתיקם פה ליראת האריכות, והנה רש"י פי' כי אם חם, כי אשר חם, ואין הלשון מיושב לפי פירושו, כאשר תמה ע"ז הר"ס ז"ל ולא ידע לישבו, ויב"ע תרגם ארום אין שלים, תרגם מלת כי ומלת אם כפשטם בכל מקום ואיננו מיושב פה, אבל הכתוב בעיני פי' הרד"ק בגרשים שחבר זה עם האסורשים בלשון אמת כש אם רשן אדני את זאת בנות טוין (ישעי' ג')

הַבְּהֵמָה אֶרְאֶנִּי לֹא נִשְׂאָר
לִפְנֵי אֲדֹנָי בְּלֹתִי אִם-גּוֹיֵהֶנּוּ
וְאֲדַמְתֶּנּוּ: יֵשׁ לָמָּה נִמּוֹת לְעֵינֶיךָ
גַּם-אֲנַחְנוּ גַּם-אֲדַמְתֶּנּוּ קִנְיָה
אֲתָנוּ וְאֵת-אֲדַמְתֶּנּוּ בְּלֶחֶם
וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאֲדַמְתֶּנּוּ עֲבָדִים
לְפָרְעָה וְהִזְדַּרְעֵנוּ וְנִחְיֶה וְלֹא

אונר אללען פיה דא הין אויט
צו מיינען העררן : עו איזט
פיר מיינען העררן ניכט
מעהר איבריג, אלו אונזער
לייב, אונר אונזער ערדרייך :
(יט) ווארום זאללען וויר פאר
דיינען אויגען אומקאממען,
זאונאהל וויר, אלו אונזער
ערדרייך? קויפע אונר, אונר
אונזער ערדרייך, אום בארד:
וויר אונר אונזער ערדרייך
וואללען דעם פרעה לייב
אויגען ווין, גיב אונר נור אויט

נמות

זאט, דאמיט וויר לעבען, אונר ניכט

תרגום אונקלוס

ר ש י

וְנִתִּי בַעֲרֵא לִוְת רְבוּנִי לֹא אִשְׁתָּאָר
קָדַם רְבוּנִי אֱלֹהִין גְּוִיָתְנָא וְאַרְעָנָא :
(יט) לִטָּא נִמּוֹת לְעֵינֶיךָ אִף אֲנַחְנוּ אִף אֲרַעְנָא קִנְיָתְנָא וְיֵת אֲרַעְנָא בְּלֶחֶמָא
וְיֵתִי אֲנַחְנָא וְאַרְעָנָא עֲבָדִין לְפָרְעָה וְהִבְדַּרְעֵנוּ וְנִחְיֵנוּ וְלֹא נִמּוֹת וְאַרְעָא

ונא הכל אל יד אדוכנו: בלתי אס גוייתנו
כש אס לא גוייתנו: (יט) ותן זרע לזרע

באור

ד'ר', פי' בלמות רחן, הפככס אס כחמר היכר יחשב (אס כ"ט ע"ו), פי' בלמת כחמר
היכר יחשב הפככס לפני שהוא נקל בעיני להפוך אתכס כמו שנקל ליוצר להפוך החמר
מכלי לכלי, וכן כי אס יש אחרית ותקוה לא תכרת (משלי כ"ג י"ח), ר"ל כי בלמת יש
אחרית ותקוה למועזיך הטובים, ורבים כן, וכתב כי המפורשים בלשון אמת יהיה שרשם
אמן ותחבר הנו"ן כדרכה לפעמים וכמו שתחבר במלת אמת: ומקנה הבהמה אל אדני,
שעורו כי אס תס הכסף ומקנ' הבהמה, ונא הכל ליד אדני: בלתי אם גוייתנו, מלת
בלתי פירושה לפעמים לא, ושעורו פה אס לא גוייתנו, וכאלו כתובה אסר מלת לא, והכוונה
אלא או רק, וכן ת"א ויב'ע אלהין, וכן מתורגם בל"א: (יט) גם אדמחנו, האדמה
שהיא שוממה היא כמו ממה שאינה עוביאה עשב ועץ פרי כמשפט', וכן מצאנו ההפך, אתה
עשית את השמים וגו' הארץ וגו' הימים וגו' ואתה נחיה את כלם (נחמי' ע"ו), ששן מחי'
על כל המזכר לפניו: קנה אחנו ואח אדמחנו, הנה אמרו לו שנס גופס יקנה לעבדים
לפרעה וכן אמר הן קניתי אתכס היום ואת אדמחכס אבל אמר ויקן יוסף את כל אדמת
מצרים לפרעה כי מכרו מצרים אים שדהו ולא אמר שקנה רק האדמה, והטעם כי הם
אמרו לו שיקנה אותם לעבדים עשוי מלאכת המלך כרצונו והוא לא רצה רק לקנות את האדמה
והתנה עמהם שיעבדו אותה לעולם ויהיו בה אריוסי בתי אבות לפרעה ואחריו כן אמר להם הן
קניתי אתכס היום ואת אדמחכס לפרעה, לא לעבדים כאשר אמרתם לי, רק עם האדמה
מהו לו והנה ראוי שיטול המלך שהוא אדון הקרקע ארבע הידות ואתם השמישית אבל אתי
אתחבר עמכם שתטלו אתם חלק בעל הקרקע ופרעה יטול החלק הראוי לארץ אבל תהיו
קנייני לו שלא תוכלו לעזוב את השדות וזה טעם מה שנדרו לו, והאדמה לא תשם שלא תשם
לשלים, ולכן אמרו לו כוונת אן בעיני אדני שהקלת עלינו לטול ארבע הידות שטובל לסיות
נהם והייט עבדים לפרעה באשר נדרטו שנעבוד את האדמה לרצונו' (הרמב"ן): אנהא

וארמחנא

שטערבען, אונד ראָן לאַנד
ניכט וויסטע ווערדע: (כ) יוסף
קויפטע אללען ערדרייך פֿאַן
מצרים פֿיר פרעה, דען דיא
מצרים פֿערקויפטען יעדער
זיין פֿעלד, זאָ שטאַרק
דריקטע זיא דיא הונגערוי
נאַטה, אַלואַ געהאַרטע ראָן
לאַנד דעם פרעה: (כא) וואָן
ראָן פֿאַלק בעטריפט,
דיוען

נְמוֹת וְהִיָּדְמָה לֹא תִשָּׂם:
כ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמַת
מִצְרַיִם לַפְּרֹעֶה כִּי־מָכְרוּ
מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק
עֲלֵהֶם הָרֶעִב וְהָיָה הָאָרֶץ
לַפְּרֹעֶה: כֹּה וְאֶת־הָעַם הָעִבְרִי
אָתוּ

רש"י

תרגום אונקלוס

הַאֲדָמָה וְאֵע"פ אַמֵּר יוֹסֵף וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים
אֲשֶׁר אֵין חַרִּישׁ וְקִבִּיר מִכּוּיִן שְׂבֹא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם
בָּאָה בְּרַכָּה לְרַגְלָיו וְהִתְחִיל לְזָרוּע וְכֹלָה
הָרֶעִב וְכֵן שָׁנִיב בְּתוֹסֶפֶת דְּכֹוֹטָה: לֹא תִשָּׂם
לֹא תִהְיֶה שְׂמוּיָה לֹא תִבְרַח לְשׂוֹן שְׂדֵה בּוֹר שְׂאִיט
חֲרוּשׁ: (כ) וְהָיָה הָאָרֶץ לַפְּרֹעֶה קְטוּיָה לוֹ:
(כא) וְאֶת הָעַם הָעִבְרִי יוֹסֵף מַעֲיֵר לַעֲבִיר

וְאַרְעָא קַא תְּבֹר: (כ) וַיִּקְנָא יוֹסֵף
וְתִכְלֵל־אַרְעָא דְּטַצְרַיִם לַפְּרֹעֶה אֲרִי
זְכִינֵי טַצְרַיִי נְכַר חֲקָלִיָּה אֲרִי חֲקוּי
עֲלֵהוֹן כְּפִנְא וְהָיָה אֲרְעָא לַפְּרֹעֶה:
(כא) וַיִּתְעַטָּא אֲעֵבֵר יִתְיָה

באור

וארמחנו עבדים, פי' כי האדמה נעבד לבעלי: וכן זרע, לזרוע האדמה: לא חשש
לא תהי' שמויה, ושרש המלה יש, וכיזי התי' להמשך יו"ד השרש ומשקלו תדע, והיא
מגורת והבנות תישמנה (יחזקאל ו'), רק ששם האיתן בחירק להמשך היו"ד כמו איעניך
אשר יעשה (במדבר פ"ד י"ד), למה תישן (תהלים מ"ד כ"ד), והיא מענין שרש שום, כ"ה
דעת הראש"ע והרד"ק בשרשים שרש יש, ודעת ר' יהודה חיון המערבי שרשו שם שמואלטו
ג"כ מענין שמויה כמו תאשם שרון (הושע י"ד א'), ויאשמו יושבי בה (ישעי' כ"ד
ו'), ומשפטו תאשם, התי'ו בסגול והא"לף בח"ס, או הא"לף בשוא פשוט
כמו תאשם, ויאשמו, הכוזרים ובאה הא"לף נחה כדרך אותיות אהוי' להיותן
נחות, ובא כזרי לפניה להמשיכה, כמו מלת לאטר, שהראוי לאטר, ואמר
במלת תישמנה, שהמורה הא"לף ביו"ד, כדרך אותיות
להתחלף זה בזה, והסכים עשו המדקדק רבי נחמה הכהן הספרדי, והרד"ק במכלול (ל'
קטן דף ק"ד ע"ב), כתב שיתכן להיות שרשו שום, ויהיו לפי זה תשם על משקל וַתִּקַּל נְבִרְתָהּ
(לעיל ט"ז ד'), יִטַר שְׂכַר לַשְׂתוּי (ישעי' כ"ד ט'), שהנח הנעלם אחר הניזו
הוא תחת הדגש הראוי להיות בפ"פ לחסרון אות הכפל, והנה אם שרשו אשם או
יש, הוא בלי ספק מוכנין הקל, והוא פעל עומד, אבל אם שרשו שום יתכן שיהי' תשם
מהקל, כמו ותקל, ימר, לדעת רבי יונה (כפי שה הביא דעתו הרד"ק במכלול (ד' קטן
דף קע"ז ע"א, ע"ש), ויתכן להיות מוכנין כפעל כדעת הראש"ע בפ' לך במלת ותקל,
ובפירושו לס' ישעי' במלת ימר, וכן נוטה דעת הרד"ק במכלול (שם), ויהי' לפ"ו הנח
במקום הדגש הראוי לחסרון ט' כפעל, ויש לי עוד דברים בזה, אך לקצר אני צריך:
(ב) ויקנו וגו' לפרעה, שהי' קנוי' לו מעתה: (כא) ואת העם העביר אהו, בא מלת
הכנוי אחר שהזכיר העם בפירוש, וכבר כתבתי פעמים רבות שכל כיוצא בזה בא לחזק
הכוונה, ולשלול ההפך, ובעבור שכתוב לפני זה קנה אתנו ואת אדמתנו, אמר כי אחי'
כי קנה אדמתם לפרעה, ואולם בענין העם עשה זאת, שהעביר אותו לערים, ובוה מבווא

אתו לערים מקצה גבול
 מצרים ועד קצהו: כר רק ארמת
 הבהנים לא קנה כי חק לבהנים
 מאת פרעה ואכלו את החקם
 אשר נתן להם פרעה על־כן
 לא מכרו את־אדמתם:

ויאמר

דיועו פֿערועצטע יוסף און
 שטארטע: פֿאן איינעם ענדע
 דער גרענצען מצרים, ביו און
 דעם אַנדערן ענדע: (כב) נור
 דאָן ערדרייך דער פֿרויטער
 קויפֿטע ער ניכט: דען דיא
 פֿרויטער דאָטטען איהר
 געוויסען פֿאן פרעה, זיי
 צעהרטען אַלואַ פֿאן דעם,
 וָא איהנען פרעה געגעבן,
 דאָרום פֿערקויפֿטען זיא איהר
 ערדרייך ניכט: יוסף

תרגום אונקלוס

ר ש י

ותיה מקרני לקרני מסוף תחום
 מצרים ועד סופיה: (כג) לחוד ארעא
 בויטריא לא קנא ארי חולקא לבויטריא
 טרקום פרעה ואכלין ית חילקהון
 רי יקב להון פרעה על־כן לא־זבינו
 ית ארעהון: ואמר

לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ והוסיב של
 עיר זו במצרת' ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת
 אלא להודיע שכן של יוסף שנתכוון להסיר
 חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים:
 מקנה גבול מצרים וגו' כן עשה לכל הערי'
 אשר במלכות מצרים מקנה גבולה ועד קנה
 גבולה: (כב) הבהנים הכוברים כל לשון
 כהן משרת לאלהו' הוא חן מאותן שהן לשון
 גדולה כגון כהן מדין כהן און: חק לבהנים
 חק

באור

כוונת המתרגם האשכנזי: העביר אתו לערים, כמו שעה סמנריב כדכתיב אל ארץ
 בארבעים (מלכים ב' י"ח ל"ב ושעי' ל"ו י'), כדי שלא יטענו כח חוקה איש איש בארצו
 לאחר מכירה: (הרש"ם), ורש"י כתב ואת העם העביר אתו, יוסף מעיר לעיר לזכרון שאין
 להם עוד חלק בארץ והוסיב של עיר זו במצרתה, ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיע
 שנתן של יוסף שנתכוון להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים, והוא מגמ'
 דמילין (דף ס'), וכן תיב"ע: מקצה גבול מצרים ועד קצהו, כן עשה לכל הערי' אשר במלכו'
 מצרים מקנה גבולה ועד קנה גבולה' (רש"י), הכוונה בזה שאין המאמר הזה במשך בפרט
 אל מלת העביר, דהיינו שהעבירום מן הערים שנקנה הגבול א הערים שנקנה הגבול האחר,
 והי' שעורו העביר אותם לערים אשר מקנה גבול מצרים ועד קנהו, כי הי' לו לומר מקנה
 גבול מצרים אל קנהו או לקנהו כמ"ש לערים, גם הנגינה אל תסכים לזה, כי לבאור זה אין
 הפסוק הזה ראוי לאמת כלל, כטודע לבקי בטיב פסקי הטעמים, אבל באורו העביר אותם
 לערים, ר"ל מעיר לעיר אפי' ששבות זו לזו, וזאת עשה בכל הערים שבמלכות מצרים,
 ותמונה על הרא"ם שהעביר כוונת רש"י אל קנה גבול מצרים: (כב) הבהנים, הכוברים
 כל לשון כהן משרת לאלהות הוא חן מאותן שהם לשון גדולה כמו כהן מדין כהן און.
 (רש"י), וכן ת"א ריב"ע, אבל לפי מה שזכרנו בכתוב והסרתי וגו' את שם הכוברים' עם
 הבהנים (נפני' א' ד'), יראה שהכוברים הם כת אחרת ממשרתי הע' והבהנים כת אחרת
 המשרתיים באופן אחר, וכתב הרד"ק בשרשיים שרש כהן כי הכוברים הם לזכשי השחורים מלשון
 שרבו כתבור נכמדו (איכה ה' י'), שפירושו נשחרו, והבהנים הם שאר עובדי ע"ז שאינם
 לזכשי שחורים, ועיין מ"ש עוד בפ' מקץ על כהן און (לעיל מ"א מ"ה): כי חק לבהנים,
 חק

(כג) יוסף שפראך צום פאלקע, נונמעהר האבע איך אייך געקויפט, אונד אייער ערררויך פיר פרעה: דויר האבט איהר אויוואט! בע- זאעט דאז ערררויך: (כד) ווען עו צום ארנדטען קאמסט, זאָללט איהר דען פֿינפטען טהייל דעם פרעה אַבגעבען: פֿיער טהיילע אַבער, זאָללען אייך בלייבען, צור אויו זאָט דען פֿעלדען, אונד צום עסען פֿיר אייך אונד אייערע הויו- לייטע אונד קינדער: (כה) זיא שפראָבען, דוא האָזט אונו ביים לעבען ערהאַלטען! לאָס אונו פֿערנער גענאָדע פֿינדען אין דען אויגען טייגען העררן, זאָ

כג ויאמר יוסף אלהים הן קניתי אתכם היום ואת- אדמתכם לפרעה האילכם זרע וזרעתם את האדמה: כד והיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידת יהיה לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאכלכם ולאכלכם: טפטיר כה ויאמרו החיתנו נמצא חן בעיני אדני

והיינו

רשי

תרגום אונקלוס

פק כך וכך לחם ליום: (כג) הא * כשו הנה: (כד) לזרע השדה * שכל שנה: ולאכל בנתיכם * ולאכל העבדים והשפחות אשר בנתיכם: טפכס * בניס קטנים: (כה) נמגה חן * לעשות לנו זאת כשו שאמרת: והיינו עבדים לפרעה * להעלות לו פנים הזה שכל שנה לחק שלא יעטר: ויש

(כג) ואמר יוסף לעמא הא קניתי יתכוון יוסף דין ונת ארבע כון לפרעה הא לכוון פר זרע ותזרעו ית ארעא: (כד) ויהא באעולי עללתא ותתנון חר טו חמשא לפרעה וארבע חולקין יהוון לכוון לבר זרע חקלא ולטיכלכוון ולאגש פתיכוון ולטיכל לטפלכוון:

(כה) ואמרו קיטתנא נשבת רחמיו בעיני רבוי

באור

פק קניו כך וכך לחם ליום: (כג) הא, כשו הנה כשו וגם אני הא דרכך כראש נתתי (יחזקאל טז *ג): (כד) והיה בתבואת, בעת הכנסת התבואה כשו שת"ל באשולי עללתא: חמישית, הוא חלק ח' משנה: הירח, החלקים: לזרע השדה, שכל שנה: ולאכלכם, שם והגפרד אצל, ור"ל ולאכלכם: בנתיכם, ולאכל העבדים והשפחות אשר בנתיכם * (דש"י), וכן ת"ל ולאגש בטיטון, ויכ"ע תרגם ולפרטט בטיטון, יראה כוונתו שהא שאר נרכי הנתי כלים ונגדים, כי כלם נכללים במלת פרנסה, ומן הד' חלקי' ימכרו לזרע שאר נרכיכם: (כה) נמצא חן בעיני אדני, לעשות לנו זאת כשו שאמרת: והיינו

והיינו עבדים לפרעה: כו וישם
אתה יוסף לחק עד היום הזה
על אדמת מצרים לפרעה
לחמש רק אדמת הכהנים
לבדם לא היתה לפרעה:
כו וישב ישראל בארץ מצרים
בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו
וירבו מאד: * כח ויהי יעקב

* אין כאן סיסקל כלל, כ"ח רינות אמת ח' בארץ

וא ואללעו ויר גערן לייב
אייגען זיין רעם פרעה:
(כו) יוסף מאכטע עז צום
געזעטץ ביז אויף דיזען טאג,
אויף דאן ערדרייך מצרים,
דאס דער פינפטע טהייל
רעם פרעה געהארען זאלל:
נור דאן ערדרייך דער
פריזטער אלליין געהארטע
ניכט רעם פרעה: (כו) ישרא
בעזעצטע זיך אהוץ אים
לאנדע מצרים, נעמייד אים
לאנדע גשן: זיא ערלאנגטען
אייגענטום דארין, ווארען
פרוכטבאר, אונד פערט
אים

סעהרטען זיך זעהר: (כח) יעקב לעכטע

חרגום אונקלוס

ר ש י

ויהי עבדיו לפרעה: (כו) וישב ישראל בארץ מצרים ויהי בן
יוסף לגוירא עד יזמא הדיון על ארעא
דמצרים דיהוון יהבין חר טון חקשא
לפרעה לחוד ארעא דפוקטרא בלחודיהוון לא הות לפרעה: (כו) ויתב ישראל
בארעא דמצרים בארעא דגשן ואחסינו בה וגפישו וסגיא לחדא:
(כח) וחיא יעקב

בארעא

באור

והיינו עבדים לפרעה, להעלות לו המס הזה ככל חק ולא יעבור: (כו) על אדמת
מצרים לפרעה לחמש, א"ת על ארעא דמצרים דיהוון יהבין חר טון חקשא לפרעה, וכן
תרגם המתרגם האשכנזי, פירשו כי לחמש שב על לפרעה, וכאלו כתוב לפרעה החמש,
אבל יב"ע תרגם על ארעא דמצרים לפרעה למיסב קומשא מן עללתא, פירש הכתיב באופן
שמיכת לפרעה מוסבת על לחק, שסס החק לפרעה ליקח החמש מן התבואה, ועמס התבואה
שתחת מצרים המפסיק פחות מן הטפחא שנמלת לפרעה, מסייע ליב"ע, כי לפי האנקלוס
ראוי להיות מצרים במפסיק יותר ממלת לפרעה, ובטעמים אלו, רשס אתה | יוסף ||
לחק | עד היום הזה || על אדמת מצרים || לפרעה | לחמש:

לבדם, שב על הכהנים ולא על אדמת, כי ה' ראוי למר לבדה: (כו) וישב ישראל,
הוא כלל שאמר הפרט, וישראל ר"ל בני ישראל, וקראס כן דרך כלל, ואמר וישב לשון
יחיד כדרך הכתוב בבוא הפעל תחלה, ולכן בפעלים הבאים אחר מלת ישראל אמר בלשון
רבים, ויאחזו, ויפרו, וירבו, וכבר כתבתי זאת פעמים רבות: בארץ מצרים, הכוללת
ארצות מחולקות, ומפרא אח"ו ואמר ובאחזו חרן מארנותיה: בארץ גשן, וגם היא נחלקת
למחוזות שהן ארצות קטנות, ואחת מהן נקראת חרן רעתסס, וסס יאנו בני ישראל, כש
שעטרם לעעלה: ויאחזו בה, שקנו סס אחזה, נמלת סדה וכרס, כש שתרנס יב"ע
(1) מד א 44 I אססינו

אים לאגדע מצרים זיבען
צעהן יארהרע: דא ווארען
דיא טאגע יעקב'ן, דיא
יאהרע זיינען לעבענו, זיבען
יאהרע, אונד הונדערט אונד
פירציג יאהרע: (כט) אלז דיא
שטערכיציט ישראל'ן העראן-
נאהטע, ריף-ער זיינעם
זאגנע יוסף, שפראך צו
איהם, ווען איד אירגענד
גונט אין דיינען אויגען גע-
פונדען, לאגע דאך דיינע
האנד אונטער מיינע היפטע:
אונד ערצייגע מיר דיא גיטיג-
קייט אונד טרויאע, בעגראכע מיך דאך

בארץ מצרים שבע עשרה
שנה ויהי ימי יעקב שני חייו
שבע שנים וארבעים ומאת
שנה: כט ויקרבו ימי ישראל
למורת ויקרא יוסף לבנו ליוסף
ויאמר לו אם נא מצאתי חן
בעיניך שים נא ידך תחת ירכי
ועשית עמדי חסד ואמת אל-

נא

גיכט

דאך

ר ש י

תרגום אונקלוס

זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו
נכמתו עיניהם ולבם של ישראל מזרת
השעבוד שהתחילו לשעבדם ד"א שנקש
לגלות את הקן לבנו ונסתם ממנו נ"ר:
(כט) ויקרבו ימי ישראל למוות: כל מי שאומר
בו קרובה למוות לא הגיע לימי אבותיו: ויקרא
לבנו ליוסף: לוי שהיה יכולת בידו לעשות:
שים כא ידך והשבע: חסד ואמת חסד
שעושין עם הנתיים הוא חסד של אמת שאינו
מנפה

בארעא דמצרים שבע עשרי שנין
חייו וימי יעקב שני חייו
וארבעין ושבע שנין: (כט) ויקרבו
ימי ישראל לקטת וקרא לבניה
ליוסף ואמר ליה אם בען אשקחית
רחמיך בעיניך שו בען ידך תחת
ירכי ותעביד עמי טיבו וקשוט לא

כעו

באור

ואחסית בה אחסנ' תקלין וכרמין, וכן מתורגם בל"א: (כח) ויחי יעקב, עיקר התמלת
פרשה זו מן ויש ישראל בחרן מזרים וגו', כי עליו מחובר ויחי יעקב, אלא שלא רבו הקהלות
לסיים פרשת ויגש בותהי הארץ למרעה וסיישה בוטב ישראל: (הרש"ס): (כט) ויקרבו ימי
ישראל למוות, פתרונו כאשר קרבו ימי ישראל למוות קרא לבנו ליוסף והוא בשנה האחרונה
לימיו וענינו כי הדגיש בענינו אפיסת הכחות ויתרון המולסה ואינו קולה אבל ידע כי לא
אריך ימים ולכן קרא לבנו ליוסף ואמר שבו יוסף למזרים היה חולה והוגד ליוסף ובה לבנו
עם שני בניו כדי שיברכם וכן ויקרבו ימי דוד למוות וגם נאמר אנכי הלך בדרך כל הארץ
(מלכים א' ג' ב'), כי ידע בנפשו כן (הרמב"ן), וכן מתורגם בל"א: חסד ואמת,
רש"י כתב חסד שעושין עם הנתיים הוא חסד של אמת שאינו מנפה לתשלום גמול עכ"ל, אך
לא ידעתי איך יפרא חס יאכב עמים חסד ואמת (לעיל כ"ד מ"ט), האומר אבל אליעזר
עבד אברהם, והנכון כמו שפי' פס הראש"ע חסד הוא דבר שאינו סיוב, ואמת הוא לקיים
דבר החסד ההוא, יעין ו"ש שם בשם העותרגם האשכנזי: אל נא, אונקלוס תרגם כען,
ויש לפדשו לשון נקשה, וכן מתורגם בל"א: אל נא תקברנו במצרים, בתמלה כולל עיקר
תכלית

נא תקברני במצרים: ^ל ושכבתי
עם אבותי וגשאתני במצרים
וקברתי בקברתם ויאמר
אנכי אעשה כדברך: ^{לא} ויאמר
השבעה לי וישבע לו וישתחו

ניבט אין מצרים! (ל) ווען
איד צו מיינען פֿאַטערן מיך
לעגען ווערדע, טראַגע מיך
אויז מצרים וועג, אונד לעגע
מיך אין איהר בעגראַכניס:
יוסף שפראַך, איד ווילל נאָך
דיינען וואָרטען האַנדערלן:
(לא) יענר שפראַך, שוועה-
רע מיר, דיזער שוואַר
ישראל

ישראל
איהם: דאָ ביקטע זיך

תרגום אונקלוס

רש"י

מנפה לתלום גמול: אל כל תקברני
במצרים: סופה להיות עפרה כניסו שאין מתי
ח' ל' חיים אלא בנער גלגול מחילו' ואלא יעשני
מצרים ע"א: (ל) ושכבתי עם אבותי ויאמר
מחובר למעלה לתחלת המקרא שים כל ידך
תחת ירכי והשבע לי ואני סופי לשכב עם
אבותי ואתה תשאני ממצרים: ואין לומר
ושכבתי עם אבותי השכבתי עם אבותי במערה
אבותיו היא הגויעה ולא הקבורה כמו ושכב דוד עם
אבותיו (מלכים א' ב') ואחר כך ויקבר
בעיר דוד: (לא) ושתחו ישראל
תעלה

נען תקברני במצרים: (ל) ואשכוב
עם אבותי ותמליני במצרים
ותקברני בקבורתהון ויאמר אנא
אעבד בפתגמך: (לא) ויאמר קיים לי
וקיים ליה וקגיר
ישראל

באור

תכלית הכפשה: (ל) ושכבתי עם אבותי וגו' ופרט ואמר והאיד יהי' זה, כשאשכב עם אבותי,
[היה הגויעה בכל מקום ולא שכינה ממש שהיא הקבורה כמו ושכב דוד עם אבותיו (ואחר כך)
ויקבר בעיר דוד (מלכים א' ב')], אז תשאני ממצרים ותקברני בקבורתם, וזהו הדרך
הנהוג בכל המקרא, וכן מתורגם בל"א: השבעה לי וישבע לו, לא היה יעקב חושד
בגודל האהוב לו שימרה על מות אביו ועל הדבר אשר הבטיחו ואמר אנכי אעשה כדברך
ואת עבדך ויעשו עם או יחטפו פרעה בעיני פרע' אולי לא יתן לו רשות להסרד ממנו ויאמר לי שלח את אחיך
לא יהיה נכון להעבירו על שנועתו וגם יוסף יצטרך יותר להשתדל בענין מנפתי השביעה וכן הי'
הדבר כמו שאמר עלה וקבר את אביך כאשר השביעך (לקמן כ' ו') - (הרמב"ן), וכן פי' ר"ע
בטורט: וישתחו ישראל על ראש המטה, ושתחו ישראל ליוסף ממקום שהיה על המט'
(הרמב"ם), וכן פי' רש"י והראב"ע שחלק כבוד למלכות, והרד"ק פי' השתחוה לאל על ראש
המטה שהי' שוכב עליה, וגם רש"י חזר ופי' כן, וכן פי' ר"ע בטורט וכתב ח"ל ושתחו ישראל,
להודות לקוט על שפנט להשיע זה מאת נטו כענין והיה כאשר שמוע עבד אברהם את דבריהם
ושתחו ארצה לה' (לעיל כ"ד כ"ב) עב"ל, וכן פי' הראב"ע בסוף דבריו, אמר' מה שכתב לחזק
הסי' הזה בעבור שאיננו מפורש למי השתחוה ואין זה שהשתחוה אברהם כי גם מפורש לבני חת,
אין דבריו נראין בעיני, כי מנאט פעמים רבים שאיננו מפורש ואיננו לשם, כמו יסגדו אף
שתחו (ישעי' מ"ו), והוא לאל אחר מעשה ידיו, ואם יאמר שנסון הוא לפי מחשבותיהם,
מה יענה על השתחויות של למה והשכחות יוסף ורחל (בפ' וישלח), אלא פירש גם למי, ואולי
יאמר שאין טורח, כי נמזילא כמעט שזב על עשו המוכר לפני זה, גם פה כן שז על יוסף המוכ',
לכן לא יגיה ממש מזור לפי' הכ', אבל נכון הוא בענין מבלי ראי' אחרת: הרמב"ם, הרד"ק
בדברים מבספק אם ארשו מוט, והי"ט ארשית ודגש העי' לתסרון הכפל, ויסקל'

ישראל, נעגען דיא קאפף. זייטע דעז בעטטעז: מח (א) נאך דיווען בגעבענע הייטען וואורדע דעם יוסף בעריכטעט, זיהע דיין פאטער איזט קראנק! ער נאם זיינע צווייא זאהנע מיט זיך, נעמליך מנשה אונד אפרים: (ב) מאן בעריכטעט טע עז דעם יעקב, אונד שפראך, זיהע דיין זאהן יוסף קאמטט

רשי

תעלה בעידני סניד ליה: על ראש המטה * הפך עמו לכד השכינה מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של סולה ד"א על ראש המטה על שהיתה מטתו שלימה ולא הי' בה גשע שהרי יוסף מלך הוא ועוד שנשנה לבין הגויס וברי הוא עומד בכדקו:

מח (א) ויאמר ליוסף * אחד מן המעידים וברי זה מקרא קצר ויש אומרים אמרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד וכשחלה יעקב בארץ גושן הלך אמרים אבל אביו למנרים להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו כדי שיברכס יעקב לפני מותו: (ב) ויגד * המגיד ליעקב ולא פירש שי והרבה מקראו קברי לשון: ויתחוק

באור

פלה וכתשטמו טשטטה בפלם שטחה שטלה, או ארשו נטה, והמ"ס טסק דגש הע"ת, לחסדון ט"ן משקל מנה מרמה, ולכן הביאו בארש מטע וכארש נטה, אמנס דעתו טטה "שאר נטה, ונעזר השם מן הפעל הזה, לפי שהאדם שוכב עליה ופושט עמו וכשען עליה עעבין כחלית נטיו (במדבר כ"ד ו'), שהוא עבין פשיטה ומתוסה, וראש המטה הוא החקס אשר ראש האדם שוכב עליו והוא אל מוט אל המטה:

מח א ויאמר ליוסף האומר, ורכיס כמנה, והנה יב"ע תרגם וזיתאמר ולא תרגם כהורא נטין הקל דק כהוראת בנין נפעל (כי בנין נפעל מתורג' בארמי בבנין התפעל), וכונתו בזה למלאות החסדון, ולכוננה זאת מתורגם בל"א (וואורדי דעס יוסף בריכטעט): ויקח אח שני בניו עמו אח מנשה וגי', שהם מנשה ואפרים, וכן מתורגם בל"א, ולקחם עמו כדי שיברכס יעקב לפני מותו: (ב) ויגד ליעקב, המגיד, ויב"ע תרגם ותניאו, בלשון רבים, והוא מלשון סיפור (ערנעהלן), ולא מלשון אמירה, (זאמן), ובל"א מתורגם (מאן בריכטעט), ותישכ על מיהם קבור לשון הכתוב, וגם כפל הלשון ויגד ויאמר, כי כבר כתבנו בהקדמה כי עבין ההגדה הוא רק הודעת הדבר ולא יורה על לשון ממש שהודיע בה, רק על כלל ההודע, אבל עבין אמיר' הוא ספור הדברי' של המדיע בלשון ממש, ולכן לא יאכזב האומ' ויגד ליעק' הנה נק' יוסף בא אלך, כי ויגד הוא רק הודעת הענין ולא יכלל בו הודעת הלשון ממש, אמנס העלמה סנסטה היא ויגד ליעקב כי בני יוסף בא אליו, אולם בהוספת מלת ויאמר באה המליטה נכונה בדרך כלל ופרע, במקלם יכלול הודעת הדבר, ואס' יפרש הלשון ענש שהודיע, וכתוב כלל

ישראל על ראש המטה: פ מח א ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים: ב ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא

תרגום אונקלוס

ישראל על דיש ערסא:

מח (א) ויהוה בחר פתגמיה האלון ויאמר ליוסף הא אבוק שביב טרע ודבר יתדברין בנזחי עשיהות מנישה ויתאפרים: (ב) ויחני ליעקב ויאמר הא בך יוסף אתי

אמר ליעקב ויאמר ליוסף: ויקח את שני בניו עמו כדי שיברכס יעקב לפני מותו: (ב) ויגד * המגיד ליעקב ולא פירש שי והרבה מקראו קברי לשון: ויתחוק

בא על יוסף בא ונתן ונתן אתי ערסא שדי וברין טפיה שבתם בתרף זה על כפי ה סטורס זרכיו זכריו תך צי (ג) א ויברך ודנה את ר לך את לחיות כינוס כתב אשכנזי